

การบูรณาการพระศาสนาและการศึกษา การสร้างจริยธรรมในยุคดิจิทัล
The Integration Religion and Education Building Ethical Power in Digital

พระปลัดสมศักดิ์ กตธมโม (โสรัถน์ถาวร)

PhraPalad SomSak Kajavaro (Soradthawon)

หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Education Teaching Social Studies Affiliation of Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author's Email: sorattawons@gmail.com

วันที่รับบทความ: 11 เมษายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ 28 มิถุนายน 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 29 มิถุนายน 2568
Received: 11 April 2025; Revised: 28 July 2025; Accepted: 29 July 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดรูปแบบในการศึกษาเหมือนในอดีตที่ผ่านมา หากต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาต้องไปที่วัด แต่ปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไป มีผู้คนจำนวนหนึ่งไม่ยอมเข้าวัดแต่อยากศึกษาพระพุทธศาสนาก็สามารถอาศัยความเจริญของเทคโนโลยี ศึกษาจากสื่อสังคมออนไลน์ การถ่ายทอดวิชาการ แต่ต้องเป็นกระบวนการสร้าง “มนุษย์ที่สมบูรณ์” โดยบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้าไปในหลักสูตรทุกระดับอย่างเหมาะสม ไม่ใช่เพียงในวิชาศาสนา แต่ต้องฝึกให้ผู้เรียนมี “จริยธรรมดิจิทัล” ผ่านกิจกรรม การตั้งคำถาม และการสะท้อนคิด ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน พร้อมทั้งส่งเสริมครูให้เป็น “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” ที่สามารถอบรมผู้เรียนให้ตื่นรู้ ไม่หลงใหลในโลกเสมือนจนละเลยชีวิตจริงในยุคสังคมดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี พระพุทธศาสนายังคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจริยธรรมของผู้คน โดยเฉพาะในการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาเยาวชนและพลเมืองของชาติ การผสมผสานหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตในโลกออนไลน์อย่างมีคุณธรรม มีสติ และไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวัฒนธรรมดิจิทัลที่รวดเร็วและซับซ้อน บทความได้นำเสนอกรอบแนวคิด แนวปฏิบัติ และข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถใช้ได้จริงในบริบทของสังคมไทย

คำสำคัญ: ศาสนา; การศึกษา; จริยธรรม; ยุคดิจิทัล

Abstract

The study of Buddhism is no longer confined to traditional methods as it was in the past, where one had to visit a temple to learn the teachings. Nowadays, with changes in society, some individuals prefer not to go to temples but still wish to study Buddhism. Thanks to technological advancement, they can now access Buddhist teachings through social media and academic content online. However, such learning must aim at developing "wholesome human beings" by integrating Buddhism into the curriculum at all levels not only in religious studies but across all subjects. Students should be nurtured to develop "digital ethics" through activities, inquiry-based learning, and reflective thinking, alongside the mindful use of

technology. Teachers should also be encouraged to become "spiritual mentors" who can guide learners toward awareness and help them avoid becoming lost in the virtual world, neglecting real life. In this fast-paced digital society, filled with information overload and rapid technological change, Buddhism still plays a crucial role in shaping moral values especially in education, which is key to the development of youth and responsible citizens. Integrating Buddhist principles into the learning process helps students live ethically and mindfully in the digital world, while avoiding harmful temptations. Amid the complexity of evolving digital culture and technology, this article presents a conceptual framework, practical approaches, and policy recommendations that are applicable and realistic in the context of Thai society.

Keywords: Religion; Education; Ethics; Digital Age

บทนำ

โลกในยุคดิจิทัลมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้วิถีชีวิตของมนุษย์ถูกปรับเปลี่ยนไปอย่างมีนัยสำคัญ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ได้เข้ามามีบทบาททั้งในระดับบุคคล ชุมชน และระดับโลก แม้ว่าจะมีข้อดีในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ การสื่อสาร และการเข้าถึงข้อมูล แต่ก็มีข้อเสียสำคัญในด้านพฤติกรรมและจริยธรรม เช่น การขาดความเคารพในสิทธิของผู้อื่น พฤติกรรมรุนแรงในโลกออนไลน์ การเสพติดสื่อและเทคโนโลยี เป็นต้น การสร้างพลังจริยธรรมจึงไม่ใช่เพียงการสอนให้รู้จักสิ่งที่ถูกหรือผิดในเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่หมายถึงการปลูกฝังให้บุคคลสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและซับซ้อน การมีจริยธรรมจึงต้องอาศัยพลังจากศาสนาและการศึกษาที่มีความสัมพันธ์และเสริมพลังกันอย่างเป็นระบบศาสนาในฐานะรากฐานของค่านิยมทางจริยธรรมและการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการหล่อหลอมบุคลิกภาพของมนุษย์สามารถเป็นพลังร่วมกันในการขับเคลื่อนสังคมสู่ความมั่นคงและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

สังคมมนุษย์ในกาลข้างหน้า ย่อมพึ่งพาองค์ความรู้ที่สะสมกันมาเป็น “ต้นทุนทางปัญญา” (Intellectual Capital) หรือภูมิปัญญาดั้งเดิม อันกลายเป็นอารยธรรม ที่บ่งบอกถึงความเจริญทั้งทางวัตถุและจิตใจ ส่วนคุณภาพของมนุษย์นั้น ก็น่าจะเป็นเรื่อง “สติปัญญา” (สติสัมปชัญญะ) ซึ่งจะเป็นตัวจิตที่ทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมทุกอย่าง ได้แก่ กายกรรม วาจากรรม และมนโกรรม แต่ปัญญาความรู้อันเป็นศาสตร์ต่าง ๆ นั้น ย่อมเกิดจากผลงานการศึกษาค้นคว้าวิจัย ที่เจริญไปพร้อมกับความก้าวหน้าแบบก้าวกระโดดทางเทคโนโลยีสมัยใหม่

กล่าวโดยสรุป กลุ่มลูกค้าไม่มีอำนาจต่อรองกับพวกบริษัทร่วมลงทุนข้ามชาติ เพราะพวกนี้อาศัยช่องว่างทางกฎหมายระหว่างประเทศเป็นข้อได้เปรียบของการลงทุน สภาวะการณ์ทางการตลาดจึงไม่แตกต่างจากสมัยประเทศมหาอำนาจตามล้าอาณานิคมหรือจักรวรรดินิยม ที่สำคัญปัญหาที่เกิดตามมา คือ ภาวะโลกร้อน – ความอดอยาก ที่ผสมผสานกับภาวะผลเมืองล้นโลก ผู้คนส่วนใหญ่จึงไม่ให้ความสนใจและความสำคัญกับศาสนา แต่เป็นการนำเอาวิทยาศาสตร์ (เทคโนโลยี) กับปรัชญามารวมกันในการแสวงหาผลประโยชน์แบบเบียดเบียนกัน เช่น ออกกฎหมายสนับสนุนพวกทำชื้ออย่างการฉ้อโกงเชิงนโยบาย เป็นต้น ฉะนั้น ศาสนาแยกออกจากปรัชญา และไปรับใช้เกี่ยวเนื่องกับผลประโยชน์แบบมิฉฉาชีพกับวิทยาศาสตร์ กลายเป็นธุรกิจขัดแย้งกับศาสนา กลุ่มผลประโยชน์ที่แข็งแกร่งกว่า ก็ยิ่งแสวงหาผลประโยชน์จากมวลชนลูกค้าอย่างอึดมิพิมัน ไม่มีอำนาจทางกฎหมายใดเข้ามาควบคุมได้จริง เพราะเงินมีอำนาจเหนือพวกมีการศึกษาดี อำนาจทางกฎหมายจึง

ไม่ใช่สิ่งเป็นกลางระหว่างเงินกับการศึกษา (เดรัจฉานวิชา) ไม่ใช่อำนาจโดยชอบธรรมอีกต่อไป เพราะคนส่วนใหญ่ก้าวสู่ยุควิกฤตทางศรัทธาในความคิดและศาสนา จิตใจคนในยุคสมัยนั้น จึงกลายเป็นพวกตกอยู่ในอบายภูมิอย่างเต็มขั้นสมบูรณ์ นิยมประกอบกรรมชั่วมากกว่ากรรมดี (นิธิ สิริวิวัฒน์, 2563)

กล่าวได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าว ส่งผลให้วงการศึกษาทั่วโลกมีการส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นสากลหรือเป็นนานาชาติ ความเป็นสากลหรือความเป็นนานาชาติทางการศึกษา หรือการศึกษานานาชาติ [International Education] หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลก เกี่ยวกับการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างชาติต่าง ๆ ก่อให้เกิดความช่วยเหลือร่วมมือกัน โดยอาศัยการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัย การแลกเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ บุคลากร อาจารย์ นักศึกษา ตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ โดยมีภาษากลางเป็นสื่อพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำชุมชน เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ชีวิตของประชาชนผูกพันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกัน พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการเกื้อกูลต่อชุมชนจึงทำให้สถาบันสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมโดยส่วนรวม และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติเชิงปฏิสัมพันธ์กับสถาบันอื่นในสังคม

บทบาทของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

1. บทบาทในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา (ตัวแทนพุทธศาสนาที่คนทั่วไปเข้าใจ) บทบาทในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนามีเอกลักษณ์ที่มีแบบฉบับเฉพาะตัว ในฐานะที่เป็นชาวพุทธไทย จนสามารถมองเห็นองค์รวมทั้งหมดได้ จะทำให้สามารถเข้าไปเกี่ยวข้องกับปฏิบัติตัวได้อย่างสอดคล้อง และถูกต้องเหมาะสม จนได้รับประโยชน์ตามสมควรแก่สถานะ เริ่มจากองค์ประกอบด้านรูปธรรมที่เห็นชัดที่สุดคือ ศาสนบุคคล ผู้อาศัยศาสนพิธีเพื่อเชื่อมโยงนำชีวิตเข้าหาศาสนาธรรม นำไปสู่ ศาสนปฏิบัติ ศาสนวัตถุ และมีศาสนสถาน ตามลำดับ

2. บทบาทผู้ทรงไว้ซึ่งคุณวิเศษ เป็นผู้ทำพิธีกรรม เสก เป่า นามนต์ เพื่อเป็นกุศโลบายให้เกิดศรัทธา เบื้องต้นก่อนการสอนธรรมโดยการปลุกฝังศรัทธาผ่านวัตถุมงคลอาทิเช่น หลวงตามหาบัว หลวงพ่อคุณ หลวงปู่สุข หลวงปู่เสาร์ และหลายรูปในประเทศไทย ที่ท่านได้ศึกษาทั้งฝ่ายคัมภีร์และวิปัสสนาธุระท่านจึงเผยแผ่ศาสนาทางคาถาอาคมต่าง ๆ สอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและได้สร้างวัตถุมงคลซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อความเชื่อและศรัทธาทงด้านจิตใจได้บำเพ็ญพุทธานุสสติได้ระลึกถึงพระธรรมได้บำเพ็ญธัมมานุสสติ และได้ระลึกถึงคุณพระสงฆ์ได้บำเพ็ญสังฆานุสสติ (สุชาติ หงษา, 2554)

บทบาทโดยการรักษาผู้ป่วยด้วยน้ำมนต์และสมุนไพรรูปท่านได้ศึกษาวิชาต่าง ๆ ด้านวิชาอาคมแล้วสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่ประชาชน “น้ำมนต์คือน้ำที่ผ่านพิธีน้ำมนต์ปกติจะสำเร็จด้วยการเจริญพระพุทธรูปของพระสงฆ์ในงานพิธีมงคลต่าง ๆ น้ำมนต์นิยมนำมาอบ ต้ม เป็นต้น” เพื่อความเป็นสิริมงคลโรคภัย ไข้เจ็บ ตลอดจนกำจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคล อันตราย ภัยพิบัติต่าง ๆ ได้

3. บทบาทนักบริหารศรัทธา ต้องสร้างศรัทธาและรักษาศรัทธาเพื่อขยายศาสนิกชน เป็นความเชื่อในเรื่องความสามารถของบุคคลสำคัญ ในการสร้างศรัทธาของพระสังฆาธิการในปัจจุบันแต่ละรูปจะแตกต่างกันตามบริบทของการเผยแผ่โดยการให้การอบรมการสอนการแสดงธรรมและการเขียนตำราและการปฏิบัติธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่นวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์หรือการปาฐกถา และการทำงานเชิงรุกออกไปให้ธรรมแก่เด็กและเยาวชนผ่านโครงการต่าง ๆ เป็นต้น

สรุป บทบาทในเชิงสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยมีลักษณะเฉพาะที่เชื่อมโยงระหว่างรูปธรรมและนามธรรม โดยเริ่มจากศาสนบุคคล เช่น พระสงฆ์ ผู้ประกอบศาสนพิธีที่นำพาชีวิตประชาชน

เข้าถึงศาสนธรรม ผ่านพิธีกรรม วัตถุมงคล และศาสนสถาน พระสงฆ์บางรูปได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณวิเศษ เช่น หลวงตามหาบัว หลวงพ่อคุณ ที่เผยแพร่คำภาวนาคบคู่กับหลักธรรม ทำให้เกิดศรัทธาและการระลึกถึงพระรัตนตรัย เช่น พุทธานุสสติ อัมมานุสสติ สังฆานุสสติ อีกบทบาทสำคัญคือ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยน้ำมนต์และสมุนไพร ซึ่งถือเป็นกุศโลบายเพื่อเสริมสิริมงคล นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็นนักบริหารศรัทธา โดยเผยแพร่ธรรมผ่านสื่อต่าง ๆ การอบรมเยาวชน และการเขียนตำรา เพื่อรักษาและขยายศาสนิกชนในบริบทสังคมปัจจุบัน.

เทคโนโลยีกับพระพุทธศาสนา

เทคโนโลยีเป็นคำศัพท์เฉพาะที่บัญญัติขึ้นเพื่อตอบสนองปรากฏการณ์ของสังคมโลกที่เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในบางส่วนของโลก ส่งผลกระทบอันรวดเร็วและสำคัญต่อส่วนอื่น ๆ ของโลกโลกาภิวัตน์เกิดจากรูปแบบพื้นฐานของการเคลื่อนย้ายทุนในเศรษฐกิจโลก โดยี่ การเคลื่อนย้ายของทุนที่สำคัญคือ ทุนมนุษย์ เช่น การอพยพเข้าเมือง การย้ายถิ่น การอพยพจากถิ่นฐาน การเนรเทศ ฯลฯ ทุนการเงิน เช่น เงินช่วยเหลือ หนี้ หนี้สินเชื่อและการกู้ยืม ฯลฯ ทุนทรัพยากร เช่น พลังงาน โลหะ สินแร่ ไม้ ฯลฯ

ซึ่งระบบทุนนิยมกับระบบธรรมนิยมในแตกต่างกันแม้ทุนนิยมจะมาจากจริยธรรมโปรเตสแตนต์ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับคำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งสอนเรื่อง ทุกข์อันเกิดจากความโลภไม่มีที่สิ้นสุด และการดับทุกข์คือการปฏิบัติตามมรรคอันเป็นหนทางที่จะขจัดความโลภแล้วเดินกันคนละทางเมื่อเห็นความสะดวกสบายอันเกิดจากวัตถุ อาจไม่มีวัตถุที่แสวงหาหนทางที่จะได้วัตถุนั้นมาโดยการกู้ยืมอันเป็นการเพิ่มความทุกข์เรียกว่าได้ความสุขเพียงเล็กน้อยแต่พบกับความทุกข์ที่ใหญ่หลวง

ความเจริญในด้านวิทยาศาสตร์ก็เช่นกันเกิดวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุด อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นักวิทยาศาสตร์ผู้ค้นพบทฤษฎีสัมพัทธอนยิ่งใหญ่ หลังจากที่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้งแล้วก็ออกมายอมรับว่า “การสัมผัสรับรู้ความจริงแท้ของจักรวาลทางศาสนาเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งที่สุด ยิ่งใหญ่ที่สุดของการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์” มีบางคนตั้งข้อสังเกตว่าพระพุทธศาสนา มีลักษณะคล้ายกับวิทยาศาสตร์ เช่น สนใจศึกษาธรรมชาติยึดหลักเหตุผล และทำทนายต่อการพิสูจน์ แต่หากจะพิจารณาให้รอบคอบ ก็น่าจะกล่าวในเชิงกลับกันมากกว่า วิทยาศาสตร์มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธศาสนา

ทั้งนี้เพราะวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เพิ่งอุบัติขึ้นมาในโลกเพียงไม่กี่ร้อยปี ในขณะที่พระพุทธศาสนานั้นเกิดมานานเกือบสามพันปี หลักการของพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร จะได้กล่าวถึงรายละเอียดต่อไป โดยจะเริ่มต้นที่หลักการของวิทยาศาสตร์ก่อน หลักการของพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา คือ คำสั่งสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อช่วยมนุษย์ให้พ้นทุกข์ ซึ่งมีหลักการสำคัญ 3 ประการคือ

1. ให้ละเว้นการกระทำความชั่ว
2. ให้ตั้งมั่นอยู่ในการกระทำแต่ความดี
3. ให้ชำระจิตของตนเองให้ผ่องใสอยู่เสมอ

พระพุทธศาสนาเน้นที่จิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของการเกิดทุกข์ และการแก้ทุกข์ ให้คนพ้นทุกข์ เจตนาจึงต่างกับวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับความรู้ต่าง ๆ และการนำความรู้มาใช้แก้ปัญหาของมนุษย์ แต่ไม่อาจทำให้คนพ้นทุกข์ได้ เพราะไม่มีแนวทางขจัดสาเหตุที่แท้จริงแห่งทุกข์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือที่สนองความต้องการ ความโลภ และตัณหา อันไม่มีขอบเขตของมนุษย์จึงต้องสนองกันเรื่อยไป

ส่วนพระพุทธศาสนามุ่งลดที่เหตุแห่งทุกข์ คือ ตัณหาและกิเลส เมื่อลดความต้องการลงได้ก็ไม่จำเป็นต้องดิ้นรนหาอะไรมาสนองความต้องการนั้นอีกจึงเป็นวิธีดับทุกข์ที่ตรงเป้าหมาย แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หากนำมาเปรียบเทียบกันระหว่างวิทยาศาสตร์กับพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก, 2552)

เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับธรรมะ ในมุมมองที่ว่ามุ่งจัดการกับสิ่งรอบตัว ขณะที่ธรรมะเน้นที่การจัดการกับตัวเอง เมื่อเทคโนโลยีล้อมรอบตัวเรามากขึ้น ก็ย่อมมีการบิดเบือนของเราไปทั้งหมด ทุกอย่างต้องเร่งรีบ ขณะเดียวกันจิตใจก็ส่งออกนอก ถูกดึงออกนอกตัว จนอยู่เฉยไม่ได้ ต้องวิ่งวุ่นไปทั่ว เดียวนี้เราไม่สามารถจะอยู่นิ่งได้นาน ๆ รอไม่ได้ นานสุดก็ ชั่วโมงเดียว หากต้องวิ่งวุ่นและเร่งรีบแบบนี้ เราจะรู้จักตัวเองได้อย่างไร เราจะมีคามสงบใจได้อย่างไร การเข้าถึงธรรมะจึงเป็นเรื่องที่ยากขึ้น เพราะธรรมะเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความสงบ การหันมามองตน ดูจิตใจของตนเอง

มนุษย์จะมีความสุขได้ก็ต้องรู้จัก "เป็นมิตรกับตัวเอง" ทุกวันนี้ผู้คนไม่ค่อยเป็นมิตรกับตัวเองมากนักสังเกตจากคนที่ไปปฏิบัติธรรมที่วัด วันแรก ๆ ที่เข้ามา หลายคนจะมีอาการกระสับกระส่าย เหมือนมีอาการลงแดง เพราะห้ามพูดคุยกัน ต้องเดินจงกรมวันละหลายชั่วโมง ไม่มีโทรทัศน์ให้ดู โทรศัพท์ก็ไม่ได้ คนที่เสพติดเทคโนโลยีจึงรู้สึกเป็นทุกข์ นอกจากการฝึกปฏิบัติธรรมที่จัดเป็นประจำ

พระไพศาล วิสาโล (2561) ในความเป็นจริงแล้ว อาการนี้จะมียู่แค่สองสามวันแรกเท่านั้น วันหลัง ๆ พวกเขาจะหาย และไม่ต้องพึ่งพาโทรศัพท์อีกแล้ว ผ่านไปไม่กี่วัน เขาได้เรียนรู้ว่าจริง ๆ แล้วชีวิตคนเราไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีมากขนาดนั้นก็ได้ ถึงแม้ไม่มีโทรศัพท์มือถือ ก็ยังอยู่ได้อย่างมีความสุข เพียงแต่ทุกวันนี้เราเสพติดเทคโนโลยีจนเคยตัว พอไม่มีอะไรทำก็ควักโทรศัพท์ขึ้นมากด แล้วก็เสพติดมัน เด็กนักเรียนหลายคนบอกว่าชีวิตเบาโล่งเยอะ ได้ดูใจตัวเอง ได้มีเวลาคุยกับเพื่อน ได้มีเวลาทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชีวิตบ้างก็ดี การที่คนสมัยนี้เข้าถึงธรรมะได้ยากขึ้น ทำให้เขาโยยหาธรรมะมากกว่าเดิม เพราะชีวิตเครียดมากขึ้น สมัยนี้เรามีความพรั่งพร้อมทางวัตถุ ได้เสพได้บริโภคเต็มที่ ก็เลยรู้สึกอึดตัวเร็ว สมัยก่อนวัตถุสิ่งเสพไม่อุดมสมบูรณ์เหมือนอย่างตอนนี้ ดังนั้นจึงไม่รู้สึกอึดตัวเหมือนคนสมัยนี้ พออึดตัวเร็ว ก็เลยรู้สึกว่าวัตถุไม่ใช่คำตอบ ไม่ได้ให้ความสุขอย่างแท้จริง เกิดความเบื่อหน่าย จึงหันไปแสวงหาสิ่งอื่นที่เชื่อว่าจะทำให้มีความสุขมากกว่านี้

สรุปพระพุทธศาสนาเน้นการจัดการกับจิตใจ โดยมุ่งลดตัณหาและกิเลสซึ่งเป็นต้นเหตุของทุกข์ แตกต่างจากวิทยาศาสตร์ที่เน้นแก้ปัญหาด้วยความรู้และเทคโนโลยีภายนอกแต่ไม่อาจดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง เทคโนโลยีทำให้จิตใจถูกรบกวนและห่างไกลจากความสงบ การฝึกปฏิบัติธรรมช่วยให้มนุษย์รู้จักตัวเอง ลดการพึ่งพาเทคโนโลยี และพบว่าความสุขที่แท้จริงอยู่ที่ใจไม่ใช่วัตถุ การโยยหาธรรมะจึงเพิ่มขึ้นในสังคมที่มีความพรั่งพร้อมแต่ขาดความสงบในใจ

วัฒนธรรมกระแสนิยมในมุมมองพระพุทธศาสนา

วัฒนธรรมกระแสนิยม หรือวัฒนธรรมป๊อป หรือ Popular Culture ในสังคมไทย อาจหมายถึงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมในสังคม ถูกกล่าวถึง หรือมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของคนกลุ่มต่าง ๆ วัฒนธรรมเหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเราทั้งเรื่องการกิน อยู่ หลับ นอน สังสรรค์ เดินทาง สื่อสาร และการทำมาหากิน นักวิชาการในประเทศไทย เช่น พัชณา กิติอาษา เรียกวัฒนธรรมประเภทนี้ว่า "วัฒนธรรมสมัยนิยม" ประจักษ์พยานของการมีอยู่ของวัฒนธรรมป๊อป เห็นได้จากการโฆษณาสินค้าในสื่อประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ป้ายโฆษณา ใบปลิว นิตยสาร หนังสือพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต สินค้าในที่นี้เป็นได้ทั้งสินค้าอุปโภค บริโภค บริการ ความบันเทิง และการท่องเที่ยว ปัจจุบันนี้วัฒนธรรมป๊อปอาศัย "สื่อ"

เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงคนจำนวนมาก ขณะเดียวกันก็สร้างคุณค่าและความหมายให้กับชีวิตผ่านสินค้าเหล่านั้น

การศึกษาของนักวิชาการสาขาสื่อสารมวลชน ให้ความสนใจต่อเรื่อง “บทบาท” และ “ฐานะ” ของสื่อในการชี้นำค่านิยมและความคิดของคนในสังคม “สื่อ” จะเปรียบเสมือน “ผู้กระทำ” ที่สร้างการเปลี่ยนแปลง ทั้งในแง่บวกและลบ นักวิชาการไทยจึงวิเคราะห์บทบาทของสื่อในเรื่องเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรม และสิทธิเสรีภาพของสื่อเป็นส่วนใหญ่ ในแวดวงวิชาการมักจะมีการยกย่องสื่อที่ดีและประณามสื่อที่เลว

อุบล ศิริยุวศักดิ์ (2553) การช่วยยกระดับการศึกษาการรับรู้ของประชาชน ช่วยให้ประชาชนรู้เท่าทันสภาพความจริงในโลกที่เปลี่ยนแปลง ผลักดันให้ประชาชนมีความคิด และมีความสามารถในการตัดสินใจและประกอบกิจกรรม ผดุงรักษาหรือยกระดับศีลธรรมของประชาชน และสร้างสำนึกแห่งการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าทั้งตัวเองและผู้อื่น นิยามเชิงอุดมคติของกาญจนา มุ่งความสนใจไปที่ตัวสื่อ เพราะเชื่อมั่นว่าสื่อมีบทบาทรับผิดชอบทางสังคม สังคมจะดีขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับการทำหน้าที่ที่ถูกต้องของสื่อ อาจกล่าวได้ว่า น้ำเสียงของนักวิชาการมีแนวโน้มที่จะเรียกร้องให้สื่อมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ทั้งในแง่เนื้อหาและคุณภาพของข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอออกไป ขณะเดียวกันก็พยายามเสนอทิศทางใหม่ หรือทางเลือกใหม่ให้กับสื่อ เช่น สื่อเพื่อพัฒนาคนและสังคม เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น หรือใช้วิธีการสื่อสารแบบสองทาง สื่อต้องมีมนุษยธรรม สื่อต้องเป็นตัวแทนของท้องถิ่นและ

บทบาทหน้าที่ของสื่อว่า สื่อต้องเป็นผู้ตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ ตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมในคดีเด็กและเยาวชน กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการคุ้มครองสิทธิเด็กและเผยแพร่ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาการละเมิดสิทธิเด็ก เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ กล่าวว่า บทบาทของสื่อเป็นทั้งโจทก์และจำเลยของสังคม สื่อเป็นทั้งผู้เรียกร้อง ปกป้อง รักษาสิทธิ ผลประโยชน์และความถูกต้องให้แก่สังคม และยังถูกกล่าวหาว่าเป็นเหตุแห่งความเสื่อม ความเสียหาย ความไม่ถูกต้อง และความไม่เหมาะสมต่าง ๆ

ความสนใจต่อประเด็นวัฒนธรรมไม่ค่อยมีมากนัก ทำให้การศึกษาวัฒนธรรมป๊อปในสังคมไทยเป็นเรื่องของ สถาบัน หรือ “ตัวบุคคล” เช่น นักข่าว นักจัดรายการวิทยุหรือโทรทัศน์ ผู้สร้างละครทีวี ผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้ผลิตโฆษณา เป็นต้น หรือแม้กระทั่งการอธิบาย “เนื้อหา” ที่อยู่ในสื่อว่าดีหรือไม่ดี เช่น การเสนอภาพลักษณ์ของชายหญิง การมอมเมาเยาวชน การโฆษณาชวนเชื่อ การบิดเบือนความจริง การเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก การทำให้วัฒนธรรมไทยตามจารีตประเพณีเสียหาย การเสนอภาพความรุนแรง หรือลามกอนาจารในสื่อ เป็นเครื่องมือให้กับลัทธิบริโภคนิยม และทุนนิยมซึ่งเป็นการครอบงำทางอ้อมของตะวันตก เป็นต้น

เท่าที่ผ่านมา ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมป๊อปในสังคมไทยเป็นเรื่องของความถูก ความผิด ความดี ความเลว เนื่องจากนักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า “สื่อ” มีอิทธิพลต่อความประพฤติและการปฏิบัติตัวของคนในสังคม ข้อสมมุติฐานนี้ ถูกตอกลงอย่างจนกลายเป็นเรื่องปกติ สิ่งที่น่าสนใจที่จะตั้งคำถามต่อไปก็คือ “สื่อ” มีตัวตนหรือดำรงอยู่ในสังคมไทยด้วยเงื่อนไขอะไรบ้าง และผู้ผลิตสื่อมีชีวิตทางสังคมอย่างไร เกี่ยวข้องกับคนกลุ่มอื่น ๆ อย่างไร สิ่งที่เขาขาดหายไปจากการศึกษา คือ “เสียงพูด” ของผู้รับสื่อ ไม่ว่าจะเป็นผู้ชมโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ผู้อ่านข่าว นิตยสาร ผู้ฟังเพลง รายการวิทยุ ผู้ใช้จ่ายซื้อสินค้าและใช้บริการต่าง ๆ ทุกวันนี้เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมป๊อป จึงมีแต่เรื่อง สื่อที่ดีมีคุณภาพควรจะเป็นอย่างไร สื่อเพื่อประชาชนควรเป็นอย่างไร เสรีภาพของสื่ออยู่ตรงไหน สื่อเป็นกลางหรือไม่ และอีกหลาย ๆ เรื่องที่เป็นข้อเสนอให้สื่อนำไปปฏิบัติพัฒนาพุทธศาสนากับวัฒนธรรม

สรุป วัฒนธรรมกระแสนิยมในมุมมองพระพุทธศาสนา มักถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ส่งเสริมค้นหาความอยากและความยึดติดในวัตถุและชื่อเสียง ซึ่งเป็นต้นเหตุของความทุกข์ เพราะทำให้จิตใจฟุ้งซ่านและหลงใหลตามสิ่งเร้าภายนอก พระพุทธศาสนาสอนให้รู้เท่าทันและไม่หลงตามกระแส โดยเน้นการฝึกสติ รู้จักพอ ลดความต้องการ และพิจารณาความไม่เที่ยงของสิ่งทั้งหลาย การดำเนินชีวิตตามหลักอริยมรรคจึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้หลุดพ้นจากอิทธิพลของวัฒนธรรมกระแสนิยม และมีชีวิตที่สงบและเป็นสุขอย่างแท้จริง

ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมอันเป็นแบบวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม สังคมไทยเป็นสังคมที่ชนส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธมาโดยตลอด เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และมีความสืบเนื่องต่อกันมานับแต่อดีต ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้พุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทยมีบทบาทที่สำคัญมาก และได้กลายเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นหลักของสังคมไทยในปัจจุบัน

บทบาทของศาสนาในการพัฒนาจริยธรรม

ศาสนาเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของผู้คนมาอย่างยาวนาน ศาสนาไม่เพียงให้คำสอนเกี่ยวกับโลกหลังความตายหรือการบรรลุธรรมเท่านั้น แต่ยังให้แนวทางการดำรงชีวิตประจำวัน การประพฤติดี การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น และการมีเป้าหมายชีวิตที่ยั่งยืนในบริบทของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาหลักของไทยนั้น มีหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจริยธรรมได้อย่างเหมาะสม เช่นศีล 5 หรือเบญจศีล สร้างกรอบการประพฤติตนที่ดีในสังคม โดยเฉพาะในโลกออนไลน์ที่มีปัญหาการล่วงละเมิดสิทธิ การพูดเท็จ การใช้คำหยาบ หรือการเสพติดเกมและสื่อ คีล 5 ช่วยให้ผู้คนพิจารณาอย่างมีสติว่าจะไม่ทำร้ายตนเองและผู้อื่น

พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นแนวทางในการดำรงตนในสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความแตกต่าง การเรียนรู้ที่จะเคารพความคิดเห็นต่าง การให้อภัย และการวางใจเป็นคุณลักษณะที่สังคมดิจิทัลควรมี

ไตรสิกขา ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกระบวนการพัฒนาตนอย่างครบวงจร โดยเฉพาะปัญญาในยุคดิจิทัล คือ ความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อ มีวิจารณญาณ และใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ

หลักกรรมการเข้าใจเรื่องเหตุและผลของการกระทำ ทำให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาได้ว่าทุกพฤติกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อมในสื่อดิจิทัลมีผลกระทบต่อทั้งตนเองและผู้อื่นอย่างไร

ศาสนาไม่เพียงแต่มีบทบาทในระดับบุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถถูกนำไปประยุกต์ในระดับครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสังคม เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาและรักษาคุณธรรมในระยะยาว

สรุป ศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมของผู้คน โดยพระพุทธศาสนาให้แนวทางการดำรงชีวิตที่ดีผ่านหลักธรรม เช่น ศีล 5 ซึ่งช่วยควบคุมพฤติกรรมในโลกออนไลน์ให้มีความรับผิดชอบและไม่เบียดเบียนผู้อื่น พรหมวิหาร 4 ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจในสังคมที่หลากหลาย ไตรสิกขานเน้นการพัฒนาตนทั้งด้านศีล สมาธิ และปัญญา โดยเฉพาะการใช้สื่ออย่างมีสติ หลักกรรมช่วยให้ตระหนักถึงผลของการกระทำ และศาสนายังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายระดับของสังคม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมอย่างยั่งยืน

การศึกษาเพื่อจริยธรรมในสังคมดิจิทัล

การศึกษาคือรากฐานของการพัฒนาทุนมนุษย์ทั้งด้านปัญญาและจริยธรรม การปรับระบบการศึกษาให้เท่าทันกับบริบทยุคดิจิทัลจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อหา วิธีการเรียนรู้ และบทบาทของครูผู้สอน

การศึกษาเพื่อจริยธรรมในยุคดิจิทัลสามารถออกแบบได้หลายมิติการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสะท้อนคุณค่าทางจริยธรรมจากสถานการณ์จริง เช่น กรณีศึกษา (Case Study) ข่าวสารร่วมสมัย หรือประเด็นทางสังคมที่กำลังเป็นที่สนใจการบูรณาการคุณธรรมในทุกวิชา เช่น การสอดแทรกเรื่องสิทธิ ความรับผิดชอบ การไม่เบียดเบียน การคิดเชิงจริยธรรมเข้าไปในวิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ หรือแม้แต่คณิตศาสตร์การใช้สื่อการเรียนรู้ที่ร่วมสมัย เช่น สื่อวิดีโอจาก YouTube ช่องธรรมะ อินเทอร์เน็ตทิฟ บทเรียนออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันที่ส่งเสริมการฝึกสติ การเข้าใจตนเอง และการควบคุมอารมณ์การสร้างพื้นที่สะท้อนจริยธรรม เช่น บอร์ดจริยธรรม ห้องสนทนาปรัชญา กิจกรรมสะท้อนตนเองหลังเรียน กิจกรรมจิตอาสาออนไลน์ หรือเวทีอภิปรายในประเด็นทางศีลธรรมร่วมสมัยการศึกษาจึงไม่ควรเน้นเพียงผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่ควรสร้าง “มนุษย์ที่มีหัวใจ” พร้อมกับทักษะในการดำรงชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยการบูรณาการศาสนาและการศึกษาแนวทางและข้อเสนอผ่านการเชื่อมโยงระหว่างศาสนาและการศึกษาสามารถทำได้ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงหลักสูตร และเชิงปฏิบัติการ โดยมีแนวทางที่น่าสนใจดังนี้

- การปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้มีการบูรณาการสาระด้านคุณธรรม ศาสนา และจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระวิชา เช่น วิชาภาษาไทยอาจสอดแทรกคุณธรรมจากรรณกรรม วิชาวิทยาศาสตร์อาจเชื่อมโยงเรื่องจริยธรรมของนักวิทยาศาสตร์หรือผลกระทบทางเทคโนโลยีต่อสังคม
- การอบรมครูให้มีความรู้ทางจริยธรรมและหลักธรรมทางศาสนา ควบคู่กับความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เพื่อให้สามารถสร้างบทเรียนที่มีความหมายในเชิงคุณธรรมได้อย่างลุ่มลึก
- การส่งเสริมให้สถานศึกษามีบทบาทเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้านคุณธรรม เช่น จัดตั้งศูนย์เรียนรู้จริยธรรม กิจกรรมอบรมพระธรรมทูตในโรงเรียน หรือค่ายอบรมภavana
- การพัฒนาเทคโนโลยีที่สนับสนุนการเรียนรู้ด้านศาสนาและจริยธรรม เช่น e-Learning ธรรมะ เกมเสริมคุณธรรม หรือ AI ที่สามารถจำลองสถานการณ์จริยธรรมเพื่อให้ผู้เรียนฝึกตัดสินใจ
- การส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรมด้านศาสนาและการศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในยุคดิจิทัล

สรุป ศาสนาและการศึกษาคือพลังคู่ที่สามารถสร้างสังคมที่มีคุณธรรม สมดุล และยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบูรณาการศาสนาเข้ากับกระบวนการศึกษาไม่เพียงแต่ช่วยสร้างบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ แต่ยังหล่อหลอมให้เป็นผู้มีจิตใจงดงาม มีเมตตา เคารพผู้อื่น และใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณการสร้างพลังจริยธรรมในยุคดิจิทัลจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ศาสนสถาน และภาครัฐ เพื่อหล่อหลอมให้เกิดสังคมที่ไม่เพียงเจริญทางวัตถุ แต่ยังมั่นคงทางจิตใจ และมีเป้าหมายชีวิตที่มีคุณค่าในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การพระพุทธศาสนากับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมในสังคมดิจิทัล

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการพัฒนาตนอย่างลึกซึ้ง โดยเน้นการฝึกฝนจิตใจให้มีสติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมในยุคสังคมดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ในสังคมปัจจุบันที่เทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารหลั่งไหลอย่างรวดเร็ว ผู้คนโดยเฉพาะเยาวชนมักตกอยู่ในกระแสของความเร่งรีบ ความอยาก และการเสพติดสื่อดิจิทัล การมีหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สามารถใช้ชีวิตในโลกดิจิทัลได้อย่างมีคุณธรรมและไม่หลงทาง

หลักการที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างจริยธรรมในยุคดิจิทัล ได้แก่

ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักการพัฒนาตนอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการควบคุมพฤติกรรมภายนอก (ศีล) การฝึกจิตให้มั่นคง (สมาธิ) และการใช้ปัญญาในการรู้เท่าทันสื่อ รู้จักกลั่นกรองข้อมูล และตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณในโลกออนไลน์

ศีล 5 หรือเบญจศีล มีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำกับพฤติกรรมบนสื่อดิจิทัล เช่น การไม่พูดเท็จ (หลีกเลี่ยงการปล่อยข่าวปลอม), การไม่ล่วงละเมิดสิทธิผู้อื่น (ไม่คุกคามหรือกลั่นแกล้งในโลกโซเชียล), และการไม่ลุ่มหลงในสิ่งเสพติด (เช่น การเล่นเกมหรือสื่อออนไลน์อย่างขาดสติ)

พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณธรรมในสังคมออนไลน์ รู้จักเคารพความเห็นต่าง ไม่ตอบโต้ด้วยความโกรธ และให้อภัยผู้อื่นหลักการ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจว่าทุกการกระทำย่อมมีผล หากใช้เทคโนโลยีในทางไม่เหมาะสม เช่น การละเมิดสิทธิ การแสดงความรุนแรงผ่านสื่อ จะส่งผลกระทบต่อทั้งตนเองและผู้อื่นในระยะยาว ซึ่งจะเพิ่มบทบาทของการศึกษาในพระพุทธศาสนาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาไม่เน้นเพียงแค่ความรู้ทางโลกเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม การบูรณาการหลักการธรรมในกระบวนการเรียนการสอน เช่น การส่งเสริมการใช้สื่ออย่างมีสติ การจัดกิจกรรมที่ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณาตนเอง และการใช้ชีวิตอย่างสมดุลระหว่างโลกจริงและโลกเสมือน ล้วนช่วยพัฒนาเยาวชนให้เป็น “พลเมืองดิจิทัลที่มีคุณธรรม

สรุปพระพุทธศาสนาให้แนวทางที่ชัดเจนในการเสริมสร้างจริยธรรมในยุคดิจิทัลผ่านการฝึกตนพิจารณาผลแห่งกรรม และการรู้จักใช้สติปัญญาอย่างเหมาะสม เมื่อหลักการได้รับการประยุกต์เข้ากับการศึกษาอย่างจริงจัง จะช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงแต่เป็นผู้บริโภคสื่อเท่านั้น แต่ยังสามารถเป็นผู้สร้างสรรค์สื่อที่มีคุณภาพ และเป็นคนดีของสังคมในโลกยุคใหม่อย่างแท้จริง

สรุป

จากมุมมองของผู้เขียน เห็นว่าการศึกษาในปัจจุบันควรปรับบทบาทให้เป็นมากกว่าการถ่ายทอดวิชาการ แต่ต้องเป็นกระบวนการสร้าง “มนุษย์ที่สมบูรณ์” โดยบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้าไว้ในหลักสูตรทุกระดับอย่างเหมาะสม ไม่ใช่เพียงในวิชาศาสนา แต่ต้องฝึกให้ผู้เรียนมี “จริยธรรมดิจิทัล” ผ่านกิจกรรม การตั้งคำถาม และการสะท้อนคิด (Reflection) ร่วมกับการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน พร้อมทั้งส่งเสริมครูให้เป็น “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” ที่สามารถอบรมผู้เรียนให้ตื่นรู้ ไม่หลงใหลในโลกเสมือนจนละเลยชีวิตจริงในยุคสังคมดิจิทัลที่เต็มไปด้วยความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี พระพุทธศาสนายังคงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจริยธรรมของผู้คน โดยเฉพาะในการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาเยาวชนและพลเมืองของชาติ การผสมผสานหลักการของพระพุทธศาสนาเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตในโลกออนไลน์อย่างมีคุณธรรม มีสติ และไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งยั่วยุต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตัวหลักการสำคัญ เช่น ไตรสิกขา ช่วยฝึกวินัยภายใน คือ ศีล (วินัยในการใช้เทคโนโลยีอย่างไม่เบียดเบียน), สมาธิ (ฝึกใจให้ไม่ฟุ้งซ่านจากสื่อออนไลน์), และปัญญา (รู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร และแยกแยะผิด-ถูกได้) นอกจากนี้ ศีล 5 ยังช่วยควบคุมพฤติกรรมที่อาจก่อปัญหา เช่น การพูดเท็จบนสื่อ การล่วงละเมิดสิทธิผู้อื่น และการเสพติดเทคโนโลยีอย่างไร้ขอบเขต ส่วน พรหมวิหาร 4 ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเมตตา เห็นอกเห็นใจ เคารพความคิดเห็นต่าง และวางใจเป็นกลางเมื่อเผชิญความขัดแย้งในโลกโซเชียล

การนำพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในด้านการศึกษาจะช่วยเสริมสร้างจริยธรรมที่มั่นคงในยุคดิจิทัล ช่วยให้ผู้เรียนไม่เพียงอยู่ในโลกออนไลน์ได้อย่างปลอดภัย แต่ยังสามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบ มีสติ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริงจนทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมที่คนไทยทุกคนได้รับรู้ได้เห็น และเป็นเอกลักษณ์

ของไทยในที่สุด ความพยายามที่จะสร้างนิยามความหมายที่ตายตัว วัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเอง แต่มาพร้อมกับความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคน วิถีชีวิต และโลกทัศน์ มีหลายสิ่งหลายอย่างเกิดขึ้นเมื่อเกิดโทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ และสื่อประเภทต่าง ๆ รูปแบบการสื่อสารเหล่านี้มีความเคลื่อนไหวต่อเนื่อง กลุ่มคนหลายกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อที่จะใช้สื่อตอบสนองสิ่งที่ตนเอง วัฒนธรรม อาจมีใช้เรื่องของการหาข้อพิสูจน์ หรือการทดสอบทฤษฎี หากแต่เป็นการทำทลายให้เกิดการเปลี่ยนวิธีคิดแบบเดิม อาจเป็นพื้นที่สำหรับการตั้งคำถามใหม่ ๆ เกี่ยวกับตัวตน ประสบการณ์ ความสัมพันธ์ทางสังคม และวิธีการแสวงหาความจริงของมนุษย์ เราไม่อาจนำเรื่องความทุกข์ยาก หรือสมหวังไปแยกประเภทว่าแบบไหนดีหรือเลวได้เหมือนก่อน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2553). *พระบรมราชาบาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเกี่ยวกับศาสนาและศีลธรรม*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2563). *ความต่างของวิถีชีวิตต่อวัฒนธรรมกระแสนิยม*. สืบค้น 15 มกราคม 2567, จาก <https://anthropology-concepts.sac.or.th/articles/7>
- พระราชวรมนี. (2557). *บทบาทใหม่ของสถาบันสงฆ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระธรรมปิฎก. (2557). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2561). *การปฏิบัติธรรมในยุคโลกาภิวัตน์*. สืบค้น 25 มีนาคม 2567, จาก <https://www.visalo.org/article/kanlayanadham38.html>
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). *คืนสู่ความหมายแท้ของสังคมสงเคราะห์*. *นิตยสารการประชาสงเคราะห์*, 32(2), 69-73.
- อุบล ศิริวิวงศ์. (2553). *การสื่อสารและการครอบงำทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.